

שם: _____

כיתה: _____

תאריך: _____

לשון · אוצר מילים ומקורות מילים · כיתות ז'-י"א

מאיפה באו מילות הבחירות?

טקסט מידעי ושאלות: מאיפה הגיעו המילים שאנחנו פוגשים ביום הבחירות?

פתיחה. ביום הבחירות אנחנו פוגשים מילים רבות: עומדים בתור לקלפי, בוחרים פתק, מכניסים אותו למעטפה ומחכים לתוצאות. המילים האלה נשמעות לנו חדשות ומודרניות, אבל לרבות מהן יש היסטוריה ארוכה: חלקן באו מן התנ"ך ומלשון חכמים, וחלקן "היגרו" לעברית משפות אחרות. בואו נצא למסע קצר בעקבותיהן.

① **קלפי – כלי מן המקדש.** המילה קלפי שאולה מן היוונית: **קלפִּיס** (κάλπις) היא כד או כלי קיבול, ובין השאר גם כלי שממנו שולפים גורלות. המילה מופיעה כבר במשנה, במסכת יומא, בתיאור עבודת הכוהן הגדול ביום הכיפורים: "וְקַלְפֵי הָיְתָה שָׁם, וְבָהּ שְׁנֵי גוֹרָלוֹת" (יומא ג, ט). הכוהן הגדול "טָרַף בְּקַלְפֵי וְהָעֵלָה שְׁנֵי גוֹרָלוֹת" (יומא ד, א), ולפי הגורלות נקבע מה יעשה בכל אחד משני השעירים. בעברית החדשה קיבלה המילה העתיקה תפקיד חדש: התיבה שבה מטילים את פתקי ההצבעה. שימו לב: קלפי היא מילה ממין **נקבה** – "הקלפי נפתחה", ולא "הקלפי נפתח"; ברבים – **קלפיות**.

② **פתק – לוח כתיבה קטן.** גם פתק הגיע אלינו מן היוונית: **פִּיטְקִיוֹן** (πίττακιον) היה לוח כתיבה קטן או פיסת כתיבה – פתק, קבלה או כרטיס. ברבים אומרים **פִּתְקִים**, ובסמיכות – **פִּתְקֵי הַצְבָּעָה**. ביום הבחירות כל אחד מאיתנו מחזיק פתק אחד בלבד: פתק קטן עם כוח גדול.

③ **מצע – מן המיטה אל המפלגה.** מצע היא מילה עברית מקראית מן השורש **י-צ-ע**, השורש של הפועל הַצִּיעַ ("הציע את המיטה"). בתנ"ך המצע הוא מה שפורשים על המיטה כדי לשכב עליו: "כִּי קָצַר הַמָּצֵעַ מִהַשְׁתַּרְעַ" (ישעיהו כח, כ). כיום מצע של מפלגה הוא המסמך שבו היא מפרטת את עקרונותיה ואת תוכניותיה – הבסיס שעליו היא "עומדת". מעניין להשוות למילה האנגלית platform (משטח, במה), שגם היא משמשת במובן הזה. מאותו השורש נוצרו גם **הַצָּעָה** ו**מַצִּיעַ** – ומכאן "הצעת חוק".

④ **מפלגה – דווקא מן החלוקה.** השורש של מפלגה הוא **פ-ל-ג**, ועניינו חלוקה והתפצלות – כמו במילים פְּלוּג, הַתְּפַלְּגוֹת ופְּלָג (חלק; גם זרם מים קטן). בתנ"ך המילה מופיעה פעם אחת בלבד, ברבים: "לְמַפְלָגוֹת לְבֵית אָבוֹת" (דברי הימים ב לה, יב) – כלומר הקבוצות שהעם נחלק אליהן לפי משפחות. כיום מפלגה היא קבוצה של אנשים שמתאגדים סביב השקפה משותפת ומבקשים לייצג אותה. ויש בזה משהו משעשע: השם בא מעולם החלוקה, אבל כל מפלגה מנסה לאחד סביבה כמה שיותר בוחרים.

⑤ **בוחרים, נבחרים ונציגים.** מן השורש **ב-ח-ר** נוצרו מילים רבות: בּוֹחֵר, בְּחִירוֹת, מְבַחֵר ו**נִבְחָר**. נִבְחָר היא צורת ההווה של בניין **נפעל** – הסביל של בָּחַר – והיא משמשת גם כשם עצם: "נבחרתי הציבור". נבחר הציבור הוא **נציג** – מילה מן השורש **נ-צ-ג**, הקרוב לשורש **י-צ-ג** שבמילים הַצִּיג, ייצוג ומְיַצֵּג. הנציג "מציג" את עמדתם של מי ששלחו אותו.

⑥ **פְּנִסָּה – בית האסיפה.** כנסת באה מן השורש **כ-נ-ס**, שעניינו איסוף והתקבצות – כמו פָּנָס, פְּנוּס וּבֵית פְּנִסָּה. השם נבחר בהשראת **פְּנִסָּה הַגְּדוֹלָה** – לפי המסורת, אספה של 120 חכמים ומנהיגים בראשית ימי הבית השני. ומעניין: גם בכנסת של ימינו יש בדיוק 120 חברים.

⑦ **קואליציה ואופוזיציה – אורחות מלטינית.** אחרי הבחירות מקימים **קואליציה** – ברית של כמה מפלגות שתומכות בממשלה. מי שאינו חלק ממנה נמצא **באופוזיציה**. שתי המילים שאולות מן הלטינית ועברו אלינו דרך שפות אירופה: coalitio (התלכדות, התאחדות) ו-oppositio (עמידה כנגד, התנגדות). האקדמיה ללשון

העברית הציעה להן חלופות עבריות: **יַחַדָּה** (מן "יחד") ו**נַגְדָּה** (מן "נגד").

⑧ **רוב ונַעֲדָה**. ולבסוף – מילה קטנה שמכריעה הכול: **רוב**, מן השורש **ר-ב-ב** (כמו רב ורבו). כדי להקים ממשלה צריך רוב בכנסת. ומי מוודא שהבחירות מתנהלות כשורה? **נַעֲדַת הַבְּחִירוֹת**. המילה נַעֲדָה קשורה לשורש **י-ע-ד** (במקורו ו-ע-ד) – השורש של מוֹעֵד ונוֹעֵד: אנשים שנועדו, כלומר נפגשו במועד שנקבע, כדי לדון בעניין מסוים.

סיכום. בכל פעם שמטילים פתק לקלפי, משתמשים במילים שעברו דרך התנ"ך והמשנה, דרך יוון ורומא – והגיעו עד אלינו.

רמות השאלות: ● בסיסי ● ביניים ● מתקדם – חשיבה מסדר גבוה

חלק א' – הבנת הנקרא

- 1. מה הייתה המשמעות המקורית של המילה **קלפי**, ובמה השתמשו בקלפי במקדש ביום הכיפורים? (פסקה ①)

- 2. איזו מן המילים הבאות שאולה מן היוונית? הקיפו.

- א. מַצֵּעַ
- ב. פֶּתֶק
- ג. קְנֶסֶת
- ד. רוב

- 3. הסבירו את הקשר בין המשמעות המקראית של המילה **מצע** לבין המשמעות שלה בעולם הבחירות.

- 4. לפי הכותב, מה "משעשע" בשם **מפלגה**? הסבירו במילים שלכם.

5. נכון או לא נכון? סמנו ✓ או ✗, ותקנו כל משפט לא נכון.

המשפט	נכון / לא נכון	תיקון
המילה מפלגה מופיעה בתנ"ך פעמים רבות.		
לפי המסורת, בכנסת הגדולה היו 120 חכמים ומנהיגים.		
"יחזקה" היא החלופה העברית למילה "אופוזיציה".		
המילה קלפי היא ממין זכר.		

חלק ב' – שורשים, בניינים ומשפחות מילים

6. כתבו את השורש של כל מילה.

המילה	השורש	המילה	השורש
בְּחִירוֹת		כְּנֶסֶת	
מָצַע		נָצִיג	
מִפְלָגָה		רֹב	
הַצָּעָה		הִתְכַּנְּסוּ	

7. דנה טוענת: "מְבַחֵר ומְבַחֵן הן מאותה משפחת מילים, כי שתיהן נשמעות כמעט אותו דבר." האם היא צודקת? נמקו.

8. באיזה בניין כל פועל? כתבו גם את השורש.

הפועל במשפט	השורש	הבניין
התושבים בְּחָרוּ נציגים חדשים.		
היא נִבְחָרָה לראש הוועדה.		
המפלגה הִתְפַּלְגָה לשתי רשימות.		
השר הֶצִיעַ הצעה חדשה.		
חברי הכנסת הִתְכַּנְּסוּ לשיבה.		
כל נציג מִיָּצַג ציבור גדול.		

9. משפחת מילים: כתבו שתי מילים נוספות מן השורש **כ-נ-ס** ושתי מילים מן השורש **פ-ל-ג** (שלא הופיעו בטקסט), ושבצו אחת מהן במשפט על בחירות.

10. "מי לא שייד?" הקיפו את המילה שאינה מאותו שורש, והסבירו: **פָּלַג** · **פָּלוג** · **פָּלַל** · **מַפְלָגָה**

חלק ג' – מילים שאולות ומילים עבריות

11. מיינו את המילים לטבלה. ליד כל מילה שאולה כתבו מאיזו שפה הגיעה.

המילים
קלפי · פתק · מצע · מפלגה · קואליציה · אופוזיציה · כנסת · רוב

מילים עבריות (מן התנ"ך או מלשון חכמים)	מילים שאולות (והשפה שממנה הגיעו)

12. התאימו בין המילה לבין המשמעות המקורית שלה. כתבו את האות המתאימה.

המילה	האות	המשמעות המקורית
קָלְפִי		א. מה שפורשים על המיטה
פָּתֶק		ב. התאספות, התקבצות
מָצֵעַ		ג. התלכדות, התאחדות (לטינית)
מַפְלָגָה		ד. כד או כלי שממנו שולפים גורלות (יוונית)
כְּנֶסֶת		ה. לוח כתיבה קטן (יוונית)
קוֹאֲלִיצִיָּה		ו. חלוקה, התפצלות

13. "תרגמו" לעברית בעזרת החלופות שהציעה האקדמיה: "חברי האופוזיציה הצביעו נגד הצעת החוק של הקואליציה." לאחר מכן כתבו: האם הייתם משתמשים במילים החדשות? נמקו בשני משפטים.

חלק ד' – דקדוק עם מילות הבחירות

14. יחיד ורבים: השלימו את הטבלה.

יחיד	רבים	יחיד	רבים
קלפי		מפלגה	
פתק		ועדה	
מצע		נציג	

15. צרו צירופי סמיכות (בלי "של"). בעמודה האחרונה כתבו את הצירוף **בידוע**.

הביטוי עם "של"	צירוף סמיכות	צירוף סמיכות מיוחד
פתקים של הצבעה	פתקי הצבעה (דוגמה)	פתקי ההצבעה (דוגמה)
ועדה של בחירות		
מצע של מפלגה		
תיבה של קלפי		
נציגים של ציבור		
חברים של כנסת		

16. מצאו ותקנו את 3 השגיאות בהודעה של ועדת הקלפי:

ההודעה: "הקלפי נפתח בשבע בבוקר וייסגר בעשר בלילה. השנה מתמודדים שלושה מפלגות חדשות."

חלק ה' – משימת יצירה: ממציאים מילה!

17. בבחירות יש דברים חדשים שעדיין אין להם מילה עברית טובה (למשל: הצבעה דרך המחשב, סלפי ליד הקלפי, מדבקת "הצבעתי!", התור הארוך שמשתרך מחוץ לקלפי). בחרו דבר אחד והמציאו לו מילה עברית.

התשובה שלי	
הדבר החדש	
המילה שהמצאתי	
השורש (ומה פירושו)	
המשקל או הדרך שבה בנית את המילה (למשל: מקטלה כמו מפלגה; הלחם; צירוף)	
משפט עם המילה	

לוח בחירה – מילות הבחירות

איך עובדים? משימת החובה במרכז היא לכולם. בחרו עוד שתי משימות כך שייווצר קו של שלוש משימות – שורה, טור או אלכסון (כל קו עובר דרך המרכז). בכל משבצת מסומנת הרמה: בסיסי, ביניים או מתקדם.

● בסיסי 1 כרטיסיות מילים הכינו 5 כרטיסיות: בצד אחד מילה מן הטקסט, בצד השני השורש או שפת המקור והמשמעות. שחקו עם חבר/ה זוגות.	● ביניים 2 תעודת זהות למילה בחרו מילה אחת וכתבו לה "תעודת זהות": שם, "מקום לידה" (שפה/מקור), "גיל" (תנ"ך? משנה? עברית חדשה?), משמעות ישנה וחדשה.	● מתקדם 3 עוד אורחות מחו"ל מצאו 2 מילים לועזיות נוספות מעולם השלטון (למשל: דמוקרטיה, פרלמנט). ספרו מאיפה הגיעו והציעו לכל אחת חלופה עברית – עם שורש.
● ביניים 4 ראיון עם הקלפי כתבו ראיון דמיוני (5 שאלות ותשובות) עם הקלפי: מה היא זוכרת מימי המקדש? איך הרגישה כשקיבלה "עבודה חדשה"?	★ חובה 5 מסבירים לצעירים כתבו פסקה (5 עד 6 שורות) לתלמידי כיתה ו' שמסבירה מאיפה הגיעו שתיים ממילות הבחירות. השתמשו במילים שלכם וציינו שורש או שפת מקור.	● בסיסי 6 משפטים ברבים כתבו 5 משפטים על יום הבחירות. בכל משפט – מילה מן הטקסט בצורת רבים (קלפיות, פתקים...). סמנו את מילות הבחירות.
● בסיסי 7 ויכוח: יחדה או קואליציה? כתבו פסקת טיעון: האם כדאי לומר "יחדה" ו"נגדה"? הציגו טענה, שני נימוקים ומשפט סיכום.	● בסיסי 8 מבחר מן ב-ח-ר חפשו במילון 4 מילים מן השורש ב-ח-ר שלא הופיעו בטקסט. כתבו לכל אחת משפט קצר.	● ביניים 9 תשבץ בחירות בנו תשבץ קטן עם 6 הגדרות על מילות הטקסט (למשל: "כד יווני שהפך לתיבת הצבעה"). החליפו עם חבר/ה ופתרו.

רפלקציה	התשובה שלי
איזו מילה הפתיעה אותי במיוחד, ולמה?	
מה למדתי על הדרכים שבהן נוצרות מילים בעברית?	